

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Biblioteka Studium Wojskowego (1982-1991) i losy jej księgozbioru po likwidacji Studium Wojskowego

Author: Renata Mateusiak

Citation style: Mateusiak Renata. (2018). Biblioteka Studium Wojskowego (1982-1991) i losy jej księgozbioru po likwidacji Studium Wojskowego. W: M. Kycler, D. Pawelec, B. Warzachowska (red.), "Biblioteki specjalistyczne Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach" (S. 151-163). Katowice : Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Biblioteka Studium Wojskowego (1982–1991) i losy jej księgozbioru po likwidacji Studium Wojskowego

Jedną z placówek istniejących w strukturze systemu bibliotecznego Uniwersytetu Śląskiego była Biblioteka Studium Wojskowego (BSW). Powstała ona z myślą zapewnienia właściwej obsługi dla dydaktycznej kadry wojskowej i pomocniczej prowadzącej zajęcia w Studium Wojskowym (SW) oraz dla studentów odbywających szkolenia wojskowe i obronne. Jej dzieje zostały pokrótce już omówione w artykule opublikowanym w „Nowej Bibliotece” w 2011 roku¹, niniejsze opracowanie ma na celu zaprezentowanie BSW w szerszym kontekście. Dane o SW przybliżono na podstawie drukowanych opracowań o Uniwersytecie Śląskim oraz składów osobowych UŚ, jak również wspomnień pracowników, zwłaszcza nieocenionym źródłem był płk. Tadeusz Mazepa². Informacje o BSW zaczerpnięto z informatora *Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego* z 1988 roku oraz sprawozdań przechowywanych w BUŚ. Ważnym źródłem były również księgi inwentarzone BSW. W przypadku zbioru czasopism wykorzystano wykazy czasopism wydrukowane w roku 1985 i 1989. Losy księgozbioru po likwidacji SW odtworzono analizując inwentarze księgozbioru oraz protokoły selekcji zbiorów byłej BSW. Wiele cennym informacji dostarczyły relacje kierowników biblioteki.

¹ R. MATEUSIAK: *Dzieje Biblioteki Studium Wojskowego w Uniwersytecie Śląskim*. „Nowa Biblioteka” 2011, nr 1, s. 107–125.

² Tadeusz Mazepa w Studium Wojskowym wykładał w latach 1978–1991. Zmarł 12 grudnia 2016 roku przeżywszy 80 lat. Por. *Mazepa Tadeusz* [nekrolog]. „Dziennik Zachodni” z dn. 15.12.2016. <http://www.nekrologi.net/nekrologi/tadeusz-mazepa/48700260> [dostęp: 10.05.2017].

Powstanie Studiów Wojskowych w Polsce

Studium Wojskowe było jednostką funkcjonującą na wyższych uczelniach w okresie PRL i na początku III RP. Powoływano je od 1949 roku w celu umożliwienia studentom odbycia zasadniczej służby wojskowej na mocy *Ustawy z dnia 7 kwietnia o ulgach w odbywaniu służby wojskowej przez studentów szkół wyższych*³ (początkowo w dziewięciu politechnikach). Do roku 1956 utworzono Studia Wojskowe w kilkudziesięciu szkołach wyższych. Studenci po trzyletnim szkoleniu w uczelni w wymiarze jednego dnia tygodniowo (tj. ośmiu godzin) oraz odbyciu trzydziestodniowych ćwiczeń w jednostkach wojskowych w czasie wakacji, byli mianowani na pierwszy stopień oficerski i przechodzili do rezerwy. Po zmianach z lat 1956–1959 absolwentom SW nadawano stopień podoficerski i tytuł podchorążego rezerwy Ludowego Wojska Polskiego. Oficerami natomiast zostawali tylko ci, którzy wykazali się odpowiednimi predyspozycjami do pełnienia funkcji dowódczych, wyłonieni podczas kolejnych ćwiczeń rezerwy.

*Uchwała Rady Ministrów z 8 września 1972 roku*⁴ oraz *Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z 26 marca 1973 roku*⁵ wprowadziły nowy system szkolenia zależny od typu szkoły wyższej. Na uczelniach niebędących szkołami medycznymi i morskimi wprowadzono szkolenie wojskowe dla studentów w studium wojskowym w wymiarze 180 godzin (2–3 semestry) i roczną służbę wojskową po zakończeniu studiów. Natomiast dla osób niezdolnych do zasadniczej służby wojskowej przewidziano szkolenie obronne trwające 180 godzin.

W związku z tym, 28 października 1988 roku odbyła się ogólnopolska akcja protestacyjna zmierzająca do reformy SW, a rok później bojkot zajęć z przysposobienia obronnego. Zmiany polityczne w 1989 roku, wywołały krytykę szkolenia wojskowego studentów, wskazując na jego indoktrynację i upolitycznienie. Podobne negatywne opinie z innych środowisk wpłynęły na usunięcie w 1991 roku z programów studiów uczelnianych zajęć wojskowych oraz zlikwidowanie funkcjonujących Studiów Wojskowych. Pozostawiono je tylko w Wyższych Szkołach Morskich w Szczecinie i Gdyni⁶.

³ Dz.U. 1949, nr 25, poz. 173.

⁴ *Uchwała nr 240 Rady Ministrów z dnia 8 września 1972 r. w sprawie przeszkolenia w jednostkach wojskowych osób podlegających wojskowemu szkoleniu studentów oraz w sprawie szkolenia obronnego studentów*. M.P. 1972, nr 45, poz. 239.

⁵ *Zarządzenie ministra obrony narodowej nr 27/MON z 26 marca 1973 r. w sprawie szkolenia wojskowego i obronnego studentów szkół wyższych*. „Dziennik Rozkazów MON” 1973, nr 11, poz. 50.

⁶ B. CHMIELIŃSKI: *Szkolenie wojskowe studentów i absolwentów szkół wyższych w latach 1945–2015*. W: *Wpływ doświadczeń II wojny światowej na przemiany organizacyjne i doktrynalne Wojska Polskiego w systemie obronnym państwa w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*. Red. W.B. ŁACH, D. RADZIWIŁOWICZ. Olsztyn 2015, s. 284–287; M. KALIŃSKI: *Kształcenie obronne młodzieży akademickiej*. Warszawa 2004, s. 56–61.

Studium Wojskowe na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach

W poprzednicze Uniwersytetu Śląskiego – Wyższej Szkole Pedagogicznej – SW działało od marca 1952 roku, a jego organizatorem był płk Piotr Witwicki⁷. W strukturze Uniwersytetu Śląskiego Studium istniało od 1969 roku, o czym informowano w *Zarządzeniu Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 26 czerwca 1969 r. w sprawie struktury organizacyjnej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*⁸.

SW stanowiło międzywydziałową jednostkę organizacyjną. Mieściło się w budynku Zakładu Doskonalenia Zawodowego przy ulicy Krasińskiego 2. W 1973 roku zatrudniało 11 osób (w tym dwie uczyły zawodu)⁹. W 1978 roku zatrudnienie wzrosło do 21 osób (wśród nich aż dziewięciu nauczycieli przedmiotów obronnych)¹⁰. Na przestrzeni lat przybywało wykładowców. W 1988 roku Studium zatrudniało 24 osoby (w tym 17 wykładowców)¹¹.

W początkowym etapie rozwoju program nauczania obejmował głównie szkolenie polityczne (na którym wykładano takie przedmioty jak: Podstawy polityki obronnej, Informacja polityczna) oraz szkolenie wojskowe i obronne. Natomiast po 1980 roku nacisk położono także na przedmioty medyczne, w związku z tym w Studium zatrudniono pielęgniarki. Wykładnikiem zdobytej wiedzy było obligatoryjne uczestnictwo w zajęciach, a następnie obowiązkowe zaliczenia i egzaminy.

Do powstania Biblioteki Studium Wojskowego przyczyniło się głównie kierownictwo Studium, czyli wykładowcy pochodzący z kręgu wojskowego. Na przestrzeni lat kierownikami byli: płk dypl. Tadeusz Werszler, płk dypl. Adam Skowron, a zastępcami: płk dypl. Józef Grabarczyk, ppłk Tadeusz Mazepa, płk Andrzej Wicherski. To oni głównie dostarczali literaturę wykorzystywaną na zajęciach oraz zaopatrywali studentów w liczne publikacje wojskowe, m.in. z Ministerstwa Obrony Narodowej. Warto nadmienić, że do końca 1981 roku zbiory biblioteczne przekroczyły 1 400 woluminów.

Z relacji T. Mazepy wynikało, że przyrastającym księgozbiorem potrzebnym do realizacji programu nauczania i jego użyczeniem zajmowały się osoby pracujące w sekretariacie SW. Początkowo – od 1958 roku (jeszcze w WSP) Irena Chrostek będąca starszym referentem, a od 1978 roku Grażyna Małmyszko, zatrudniona na stanowisku starszego technika.

⁷ P. WITWICKI: *Studium Wojskowe*. W: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Katowicach. 1950–1968*. Red. A. JAROSZ, A. JENDRYSIK. Katowice 1971, s. 223–224.

⁸ „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego” 1969, nr A-7, poz. 69.

⁹ „Skład Osobowy [Uniwersytetu Śląskiego]” 1973/1974, s. 55–56.

¹⁰ „Skład Osobowy [Uniwersytetu Śląskiego]” 1978, s. 103–104.

¹¹ „Spis Telefonów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” 1988, s. 153–154.

Biblioteka Studium Wojskowego jako oddzielna jednostka

BSW szerszą działalność rozpoczęła dopiero w 1982 roku, kiedy to postanowiono utworzyć oddzielną jednostkę biblioteczną i wcielić ją w struktury organizacyjne sieci uniwersyteckiej. Zorganizowanie biblioteki oraz obowiązki kierownika w nowo powstałej placówce Uniwersytetu Śląskiego powierzono Halinie Mazelon¹².

Przyjmując obowiązki kierownika nowej biblioteki należało najpierw uporządkować zgromadzony wcześniej księgozbiór, rozpoczynając od inwentaryzacji całego zasobu, poprzez profesjonalne gromadzenie (kupno, akcesja, inwentaryzacja wydawnictw zwartych i czasopism) oraz opracowanie (katalogowanie zbiorów formalne i rzeczowe). Następnie zajęto się udostępnianiem, organizując czytelnię z podręcznym księgozbiorem.

W Bibliotece przez cały czas jej funkcjonowania zatrudniona była jedna osoba. Pod koniec 1987 roku kierownikiem biblioteki został Eugeniusz Foltyn¹³, który zarządzał BSW do 1991 roku.

Biblioteka, podobnie jak Studium Wojskowe, mieściła się przy ulicy Krasińskiego 2. Lokal biblioteczny – o powierzchni 55 m² – zajmował jedno pomieszczenie łączące funkcję wypożyczalni, czytelni, magazynu oraz pracowni. Biblioteka Główna przekazała nowej placówce podstawowe umeblowanie – 10 regałów książkowych i jedną szafkę katalogową.

¹² Mazelon Halina – absolwentka filozofii. W czasie studiów, otrzymywała stypendium biblioteczne, w ramach którego wykonywała prace bibliotekarskie w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL. Zdobyła wówczas wiedzę i doświadczenie związane z funkcjonowaniem całej biblioteki. Po studiach, w 1972 roku została zatrudniona w Bibliotece Śląskiej gdzie pracowała niecałe sześć lat, początkowo w Dziale Czasopism i kolejno w Oddziale Udostępnienia Zbiorów Nowszych; była kierownikiem Sekcji Wypożyczeń. Od maja 1978 roku rozpoczęła pracę w Bibliotece Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego. W BSW była zatrudniona w latach 1982–1987, a stamtąd przeszła do Oddziału Bibliotek Zakładowych BG. Od 2001 roku jest kierownikiem Oddziału Kontroli i Ewidencji Zbiorów, przekształconego w 2007 roku na Samodzielną Sekcję Kontroli i Selekcji Zbiorów.

¹³ Foltyn Eugeniusz – pracę w BSW podjął jako absolwent archeologii Wydziału Historyczno-Filozoficznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Praktykę bibliotekarską zdobył podczas służby wojskowej – w bibliotece na terenie jednostki obrony cywilnej (filii Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Bielsku-Białej, obecnie Książnicy Beskidzkiej). W BSW zatrudniony był od 29 grudnia 1987, aż do jej likwidacji, w 1991 roku. Następnie przeszedł do Oddziału Udostępniania Zbiorów BG (Czytelni Ogólnej), a później do Oddziału Czasopism (Czytelni Czasopism), gdzie pracował do roku 1994, kiedy to odszedł z UŚ w Katowicach. W 1999 roku na Uniwersytecie Wrocławskim uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie archeologii. Następnie znalazł zatrudnienie w Katedrze Historii Górnośląskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Kardynała Augusta Hłonda w Mysłowicach. Pracował także w Zakładzie Etnologii Filii UŚ w Cieszynie.

Gromadzenie zbiorów

W sprawozdaniach z działalności bibliotek zakładowych podany jest stan zbiorów druków zwartych BSW za lata 1982–1989. W związku z tym, że dane te mogą budzić wątpliwości¹⁴, postanowiono proces gromadzenia zbiorów przedstawić na podstawie ksiąg inwentarzowych. Zbiory rejestrowano w dwóch inwentarzach. W pierwszym wprowadzono 4 444 pozycje inwentarzowe, głównie książki, ale także pojedyncze numery wydawnictw ciągłych (np. „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, „Studia o Książce”, „Studia Religioznawcze”). Bez daty wpisanych zostało 1 421 woluminów przejętych z macierzystego SW. Wpisy do księgi inwentarzowej są datowane od 1982 roku. Natomiast ostatni zapis pochodzi z kwietnia 1991 roku. W tym okresie wpłynęło do zbiorów ponad trzy tysiące jednostek inwentarzowych. Największy przyrost nowości zanotowano w okresie 1984–1985 roku, natomiast najmniejszy w początkowym (1982) i schyłkowym (1990–1991) etapie istnienia biblioteki, kiedy to zakupiono 117 egzemplarzy. Ostatni nabytek biblioteki to książka D. Proektora: *Siła militarna we współczesnym świecie* (Warszawa 1987) wydana w serii „Biblioteka Wiedzy Wojskowej”.

Inwentarz drugi założony w 1983 roku i prowadzony do 1989 roku obejmował 59 wpisów. Najwięcej skryptów wpłynęło w latach 1985–1987, natomiast w roku 1989 zanotowano tylko jeden tytuł w 30 egzemplarzach. W związku z nieczytelnymi zapisami w inwentarzu przyjęto, że ogółem zarejestrowano 1 217 woluminów egzemplarzy skryptów¹⁵. Zauważyć można zakupy liczące od 5 do 150 woluminów, przeważają tytuły kupione w liczbie 10 egzemplarzy. Biorąc pod uwagę całość zbiorów łącznie z woluminami skryptów największe wpływy zanotowano w latach 1984–1986 (por. tabela 1, wykres 1).

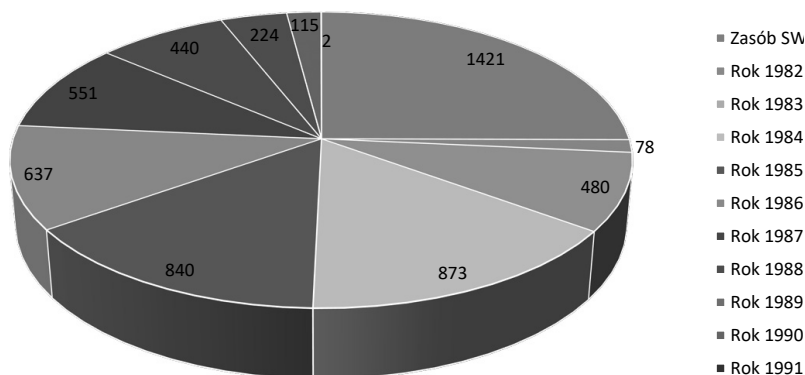
Przyjąć należy, że na koniec 1989 roku stan druków zwartych BSW liczył 5 544 egzemplarzy. W latach 1990–1991 roku stan księgozbioru zwiększył się już nieznacznie o 117 woluminów. Ponadto w tym okresie przeprowadzono gruntowną selekcję księgozbioru BSW.

Oprócz wydawnictw przekazywanych przez struktury wojskowe, zbiory powiększały się dzięki zakupom z funduszy uniwersyteckich. Nabywano nowości zwłaszcza z oficyn wydawniczych

¹⁴ Niewątpliwie zbiory przejęte z macierzystego SW oszacowano w przybliżeniu. Prawdopodobnie w procesie selekcji nie wszystkie zostały wprowadzono do księgozbioru. W statystyce podano, że do końca 1983 roku zbiory liczyły 1 879 woluminów, jednak wygląda na to, że statystyka za 1983 nie obejmowała skryptów, które są dostępne od następnego roku. Stan zbiorów w poszczególnych latach nie zawsze znajduje odzwierciedlenie w wartościach policzonych na podstawie inwentarzy, niejasność ta wynika z pomyłek powstałych przy odczytaniu ilości egzemplarzy skryptów.

¹⁵ Niniejsza liczba egzemplarzy stanowi wynik porównania zapisów wprowadzonych do inwentarza ze sprawozdaniami z działalności bibliotek zakładowych.

takich jak: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Państwowy Instytut Wydawniczy, Książka i Wiedza, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich.

Wykres 1. Przyrost zbiorów w BSW

Źródło: Księgi inwentarzowe BSW.

Tabela 1. Przyrost zbiorów BSW

	Zasób SW	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
KI 1	1 421	78	382	711	613	375	299	254	194	115	2
KI 2	–	–	98	162	227	262	252	186	30	–	–
Razem	1 421	78	480	873	840	637	551	440	224	115	2

KI 1 – Księga inwentarzowa księgozbioru BSW. Książki.

KI 2 – Księga inwentarzowa księgozbioru BSW. Skrypty (egzemplarze). Dane skorygowane na podstawie sprawozdań.

Źródło: Księgi inwentarzowe BSW; Sprawozdania bibliotek sieci i zakładowych.

Gromadzono publikacje z następujących dziedzin wiedzy: wojskowość (w tym m.in. organizacja sił zbrojnych, obronność kraju, technika wojenna), filozofia, historia, medycyna, nauki społeczne, polityka oraz dział ogólny zawierający wydawnictwa informacyjne. W znacznym stopniu uwzględniano dezyderaty pracowników Studium dotyczące pomocy dydaktycznych potrzebnych do prowadzenia zajęć. Na przyrost księgozbioru miały wpływ także zmiany w profilu zajęć w SW. Więcej publikacji z zakresu medycyny i pielęgniarstwa (poradniki, np. *Pielęgnowanie chorego w domu*, *Poradnik chorego na cukrzycę*) przybyło po wprowadzeniu przedmiotów medycz-

nych. Brano także pod uwagę zainteresowania młodych ludzi wchodzących w dorosłe życie, stąd obecność w bibliotece tytułów takich jak np. *Karmimy małe dziecko*, *Opieka nad noworodkiem*, *U progu dojrzałego życia*. Pod koniec funkcjonowania BSW w profilu gromadzenia znalazły się książki związane z nowym system politycznym kraju oraz tematyka zakazana w PRL (*Agresja 17 września 1939*).

Tabela 2. Czasopisma wojskowe prenumerowane przez BSW

Lp.	Tytuł czasopisma	Częstotliwość	Wydawnictwo
1.	„Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego”	Mies.	MON
2.	„Lekarz Wojskowy. Pismo Wojskowej Służby Zdrowia”	Mies.	b.w.
3.	„Myśl Wojskowa”	Mies.	MON
4.	„Polska Bibliografia Wojskowa”	Kwart.	Centralna Biblioteka Wojskowa
5.	„Przegląd Morski”	Mies.	Dowództwo Marynarki Wojennej
6.	„Przegląd Obrony Cywilnej”	Mies.	Inspektorat Obrony Cywilnej Kraju
7.	„Przegląd Obrony Terytorium Kraju”	Kwart.	Inspektorat Obrony Terytorialnej i Wojsk Obrony Wewnętrznej
8.	„Przegląd Wojsk Lądowych”	Mies.	Wydawnictwo „Czasopisma Wojskowe”
9.	„Przegląd Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju”	Mies.	Dowództwo Wojsk Lotniczych i Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju
10.	„Wiedza Obronna”	Dwumies.	Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej
11.	„Wojsko Ludowe”	Mies.	Główny Zarząd Polityczny WP
12.	„Wojskowy Przegląd Historyczny”	Kwart.	MON, Wojskowy Instytut Historyczny
13.	„Wojskowy Przegląd Prawniczy”	Kwart.	Naczelną Prokuraturę Wojskową i Izba Wojskowa Sądu Najwyższego
14.	„Wojskowy Przegląd Techniczny”	Kwart.	MON

Źródło: Wykaz czasopism i innych wydawnictw ciągłych zaprenumerowanych i otrzymywanych drogą darów i wymiany w latach 1988-1989 przez Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego oraz Bibliotekę Śląską. Katowice 1989; Wykaz czasopism polskich przechowywanych w sieci bibliotek Uniwersytetu Śląskiego. Cz. 1. Katowice 1985.

Prenumerowano i otrzymywano z darów 45 tytułów czasopism. Ze względów lokalowych tylko periodyki typowo wojskowe stanowiące ponad 1/3 całości były dostępne w komplecie (zob. tabela 2). Pozostałe tytuły przechowywano czasowo – od bieżącego rocznika do ostatnich pięciu lat. Wśród nich znalazły się tytuły informacyjne i polityczne (dzienniki: „Dziennik Zachodni”, „Rzeczpospolita”, „Trybuna Ludu”, „Trybuna Robotnicza”, „Życie Warszawy”; tygodniki: „Forum”, „Polityka”, dwutygodnik „Życie Partii. Organ KC PZPR”, miesięczniki: „Ideologia i Polityka”, „Nowe Drogi”, pozycje z zakresu medycyny i zdrowia („Jestem”, „Pielęgniarstwo i Położna”, „Służba Zdrowia”, „Zdrowie”) oraz inne (np. „Przegląd Biblioteczny”, „Roczniki Filozoficzne”).

Udostępnianie zbiorów

Biblioteka Studium Wojskowego udostępniała swoje zbiory zarówno w sposób prezencyjny, jaki i na zewnątrz. W 1988 roku była czynna pięć dni w tygodniu od godziny 10⁰⁰ do 15⁰⁰ (w poniedziałek, wtorek, piątek) i do 15³⁰ (środa, czwartek). Aby ułatwić czytelnikom poszukiwanie książek oraz usprawnić udostępnianie księgozbioru przygotowano katalog alfabetyczny, rzeczowy i topograficzny¹⁶.

Podstawową formę korzystania ze zbiorów BSW stanowiły wypożyczenia. Podręczniki potrzebne do zajęć dostępne były w wielu (nawet kilkudziesięciu) egzemplarzach i zazwyczaj każdy student mógł zabrać ze sobą konkretny tytuł i oddać go po zakończeniu semestru. Liczba wypożyczonych publikacji utrzymywała się na stałym poziomie. Począwszy od 1983 roku studenci wypożyczyli w każdym roku akademickim ponad dwa tysiące woluminów. Największą liczbę czytelników zarejestrowano w 1984 roku (931 osób). Wyraźny spadek czytelnictwa nastąpił w 1989 roku.

Wśród pozycji najczęściej wypożyczanych wymienić należy publikacje Ministerstwa Obrony Narodowej takie jak: J. Wiatr *Socjologia wojska* (Warszawa 1982), S. Torecki *Broń i amunicja strzelecka LWP* (Warszawa 1985), jak również pomoce wydawane przez szkoły wyższe: Z. Banach-Gerlach *Przewodnik do ćwiczeń ze szkolenia sanitarno-medycznego* (Olsztyn 1986), *Polska myśl wojskowo-polityczna i czyn zbrojny w okresie II wojny światowej* (Wrocław 1989). Popularnością cieszyły się podręczniki medyczne: A. Chrząszczewska *Bandażowanie* (Warszawa 1987), *Pierwsza pomoc* (Warszawa 1985, 1988), S. Wołynka *Pielęgniarstwo ogólne* (Warszawa 1986).

W czytelni znajdował się księgozbiór podręczny, ułożony działowo. Były to głównie encyklopedie (ogólne, specjalne) i słowniki (językowe, dziedzinowe). Można było skorzystać m.in. z *Leksykonu wiedzy wojskowej*. (Warszawa 1979), jak i z jedenastotomowego *Słownika języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego (Warszawa 1958–1969). Wydawnictwa słownikowo-encyklopedycz-

¹⁶ Biblioteka Studium Wojskowego. W: *Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Informator dla czytelników*. Katowice 1988, s. 45.

ne wykorzystywano najczęściej do opracowania referatów i bieżących zajęć. Wykładowcy często sięgali do tego typu wydawnictw i polecali je studentom, gdyż ich zdaniem definicje odgrywały w szkoleniu ważną rolę – podkreślały ścisłość, precyzję i zwięzłość języka wojskowego.

W czytelnicy korzystano także z prasy codziennej oraz z periodyków z zakresu wojskowości, medycyny czy polityki. Nie zachowały się pełne dane rejestrujące prezencyjny ruch czytelnicy. W 1985 roku na miejscu ze zbiorów podręcznych skorzystało 461 (na 504 zarejestrowanych czytelników), a w 1986 roku – 373 (na 635). Najwięcej udostępnień odnotowano w 1984 roku, a najmniej w 1989 roku.

Tabela 3. Udostępnianie zbiorów w Bibliotece Studium Wojskowego (lata 1983–1989)

Rok	Czytelnicy, wypożyczenia				
	Liczba czytelników	Liczba wypożyczeń	Liczba miejsc i odwiedzin w czytelnicy	Udostępnianie druków zwartych (wol.)	Udostępnianie druków ciągłych (wol.)
1983	710	2 285	16 miejsc	1 603	327
1984	931	2 317	16 miejsc	2 811	4 193
1985	504	2 040	10 miejsc 461 odwiedzin	929	1 257
1986	635	2 170	10 miejsc 373 odwiedzin	738	736
1987	631	2 090	brak danych	brak danych	brak danych
1988	580	2 575	7 miejsc	791	brak danych
1989	119	721	7 miejsc	517	brak danych

Źródło: Sprawozdania opisowe roczne BG i bibliotek sieci 1972–1990 (1987), Sprawozdania z działalności bibliotek zakładowych 1988–1994.

W latach 1990–1991, w końcowym etapie działalności BSW, zaprzestano prowadzenia statystyki czytelników i wykorzystania zbiorów. Był to czas, kiedy wraz ze zmianą systemu politycznego Polski przewidywano zakończenie działalności Studium Wojskowego i Biblioteki. Od 1990 roku rozpoczęto selekcję zbiorów i część materiałów przekazano na makulaturę¹⁷. W tym samym roku postanowiono przekazać do Biblioteki Głównej skrypty BSW. Ostatecznie – po usunięciu za-

¹⁷ Wśród nich były m.in. pozycje: *I Krajowa Konferencja PZPR 22–23 października 1973 r. Podstawowe dokumenty i materiały* (Warszawa 1973); H. KACALA: *Oręż narodu – dziełem partii. Szkice o roli partii w Siłach Zbroj-*

jęć wojskowych z programów studiów wyższych – Studium Wojskowe UŚ zostało zlikwidowane. Wraz z nim, na początku kwietnia 1991 roku, przestała istnieć również biblioteka.

Losy księgozbioru BSW po 1991 roku

Zgromadzony księgozbiór łącznie z inwentarzami oraz katalogami kartkowymi, przekazano do Biblioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego¹⁸. Od połowy lat 90. XX wieku i w okresie 2000–2004 zasób byłej BSW, był do dyspozycji czytelników biblioteki uniwersyteckiej. Zainteresowani użytkownicy mogli nadal korzystać z przejętego katalogu alfabetycznego i rzeczowego (dział ogólny, polityka, filozofia, nauki społeczne, historia wojskowości – ze szczegółowymi poddziałami, np. II wojna światowa, medycyna).

W 1997 roku w całości ubytkowano skrypty (m.in. z zakresu medycyny), które uznano za druki zbędne i rozprowadzono bezpłatnie wśród użytkowników biblioteki uniwersyteckiej. Jednak znaczną część zbiorów po BSW wykorzystywaną przez czytelników wprowadzono do modułu „UDOS” systemu APIN, a następnie przeniesiono do systemu PROLIB. Wśród wypożyczanych pozycji pojawiło się kilkadziesiąt książek z zakresu filozofii, historii, pedagogiki i psychologii, prawa, socjologii, a także medycyny.

W 2005 roku zdecydowano usunąć z systemu bibliotecznego PROLIB sygnatury BSW i przeprowadzić gruntowną selekcję tego księgozbioru. Zasób byłej BSW liczył wówczas ponad dwa tysiące woluminów. W pierwszej kolejności Sekcja Magazynowa zakwalifikowała do włączenia do zbiorów BUŚ około 200 pozycji autorów znanych z kanonu lektur, takich jak np.: Antonina Kłowska, Zbigniew Kuderowicz, Czesław Kupisiewicz, Jan Szczepański, Władysław Tatarkiewicz, Jerzy Topolski, Henryk Zieliński. Następnie przeprowadzono analizę pozostałych zbiorów i wytypowano kolejne tytuły. W ten sposób do księgozbioru BUŚ wprowadzono ponad 100 egzemplarzy.

Ogółem od października 2005 roku do połowy 2006 roku do zbiorów BUŚ przejęto i przeinventaryzowano blisko 300 dokumentów. Wśród nich znalazły się m.in.: teksty literackie, publikacje z dziedziny historii, serie wydawnicze – „Biblioteka Klasyków Filozofii”, „Biblioteka Myśli Współczesnej”, „Plus Minus Nieskończoność”, „Myśli i Ludzie”. Ponadto włączono wiele pozycji, których dotychczas brakowało w BUŚ. Magazyn dubletów zasiliło około 200 tytułów, w tym kolejne egzemplarze publikacji z dziejów Śląska.

nych (Warszawa 1975); W. POMYKAŁO: *Socjalistyczna strategia wychowawcza* (Warszawa 1973); *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej* (Warszawa 1978).

¹⁸ Zgodnie z informacją płk Tadeusza Mazepy, część księgozbioru ogólnego trafiła do Biblioteki Śląskiej, a typowo wojskowe druki – instrukcje, regulaminy zostały przekazane do Śląskiego Okręgu Wojskowego.

W 2006 roku BUŚ podarowała Zespołowi Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących nr 5 im. rotmistrza Witolda Pileckiego w Katowicach (prowadzącego liceum o profilu wojskowym) ponad 100 publikacji wydanych w latach 1963–1990. Były to prace wydawnictw: Ministerstwa Obrony Narodowej, „Interpress”, Instytutu Wydawniczego Związków Zawodowych, Krajowej Agencji Wydawniczej, Książki i Wiedzy, „Ossolineum”, „Paxu”, „Pojezierza”, PWN, Wydawnictwa Komunikacji i Łączności. Przeważały tytuły z zakresu wojskowości, m.in. wydane w serii: „Biblioteka Wiedzy Wojskowej”, „Biblioteczka Skrzydlatej Polski”, „II wojna światowa”, „Historyczne Bitwy”, „Klub 1:72 Skrzydlatej Polski”, „Typy Broni i Uzbrojenia”, jak również książki na temat dziejów Polski i świata oraz kilka – z problematyki pedagogii i psychologii.

Pozostałą część wyselekcjonowanego księgozbioru stanowiły druki zbędne. Wśród nich znalazły się nie tylko pozycje dotyczące minionego ustroju politycznego Polski, ale także wiele dzieł uniwersalnych, które w naszych zbiorach byłyby kolejnym egzemplarzem. Zostały one przeznaczone do bezpłatnego rozprowadzenia wśród odwiedzających BUŚ.

Przeinwentaryzowana w latach 2005–2006 część księgozbioru BSW została przeniesiona w 2012 roku, wraz z całością zbiorów BUŚ do CINIb-y. Książki z tamtego księgozbioru znaleźć można zarówno w strefie wolnego dostępu, jak i w magazynie. Na przykład w dziale 62 odnajdziemy pozycję Z. Żygulskiego *Broń wschodnia. Turcja, Persja, Indie, Japonia* (Warszawa 1986), w pedagogice zaś np. A. Guryckiej *Błąd w wychowaniu* (Warszawa 1990), w historii, m.in. J. Łojka *Agresja 17 września 1939. Studium aspektów politycznych* (Warszawa 1990). Poza tym, tytuły będące kiedyś własnością BSW wzbogaciły także dział medycyny, psychologii i filozofii.

Podsumowanie

BSW powołano do obsługi Studium Wojskowego – pozawydziałowej jednostki umożliwiającej studentom odbycie zasadniczej służby wojskowej. Działała krótko; w latach 1982–1991 – podobnie jak inne biblioteki sieci UŚ gromadziła i udostępniała zbiory biblioteczne na potrzeby dydaktyki. Biblioteka w pełni zaspokajała zapotrzebowanie czytelników – realizowała wypożyczenia książek, jak i udostępnianie prezencyjne książek i czasopism w czytelni. Pracownik biblioteki, a jednocześnie jej kierownik samodzielnie realizował wszystkie czynności związane z gromadzeniem, ewidencją i opracowaniem zbiorów oraz obsługą czytelników. Biblioteka przestała istnieć wraz z likwidacją Studium Wojskowego. Nie zachowały się już inwentarze ani katalogi zbiorów. Część księgozbioru BSW, który został przekazany do BG UŚ w 1991 roku, poddano ostatecznej selekcji dopiero w XXI w. (po 2005 roku). Jeszcze teraz w CINIb-ie można korzystać z książek pochodzących z tej nieistniejącej już biblioteki; wyselekcjonowane zasoby BSW w dalszym ciągu odpowiadają potrzebom informacyjnym współczesnych użytkowników i zaspokajają ich zainteresowania czytelnicze.

Dzieje BSW, to także niewielki wycinek historii polskich bibliotek szkół wyższych, gdzie na podobnych zasadach do roku 1991 organizowano i utrzymywano biblioteki dla potrzeb Studiów Wojskowych.

Bibliografia

- Biblioteka Studium Wojskowego*. W: *Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Informator dla czytelników*. Katowice 1988, s. 45.
- CHMIELIŃSKI B.: *Szkolenie wojskowe studentów i absolwentów szkół wyższych w latach 1945–2015*. W: *Wpływ doświadczeń II wojny światowej na przemiany organizacyjne i doktrynalne Wojska Polskiego w systemie obronnym państwa w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*. Red. W.B. ŁACH, D. RADZIWIŁŁOWICZ. Olsztyn 2015, s. 279–296.
- FIC M.: *Uniwersytet Śląski od zakończenia stanu wojennego (w latach 1983–2007)*. W: *Uniwersytet Śląski 1968–2008. Dzieje, dokumentacja, źródła. „Mądrość zbudowała sobie dom...”*. Pod red. A. BARCIAKA. Katowice 2008, s. 138–214.
- KALIŃSKI M.: *Kształcenie obronne młodzieży akademickiej*. Warszawa 2004.
- MATEUSIAK R.: *Dzieje Biblioteki Studium Wojskowego w Uniwersytecie Śląskim*. „Nowa Biblioteka” 2011, nr 1, s. 107–125.
- Uchwała nr 240 Rady Ministrów z dnia 8 września 1972 r. w sprawie przeszkolenia w jednostkach wojskowych osób podlegających wojskowemu szkoleniu studentów oraz w sprawie szkolenia obronnego studentów*. M.P. 1972, nr 45, poz. 239.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia o ulgach w odbywaniu służby wojskowej przez studentów szkół wyższych*. Dz.U. 1949, nr 25, poz. 173
- WITWICKI P.: *Studium Wojskowe*. W: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Katowicach. 1950–1968*. Red. A. JAROSZ, A. JENDRYSIK. Katowice 1971, s. 223–224.
- Wykaz czasopism i innych wydawnictw ciągłych zaprenumerowanych i otrzymywanych drogą darów i wymiany w latach 1988–1989 przez Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego oraz Bibliotekę Śląską*. Katowice 1989.
- Wykaz czasopism polskich przechowywanych w sieci bibliotek Uniwersytetu Śląskiego*. Cz. 1. Katowice 1985.
- Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 27/MON z 26 marca 1973 r. w sprawie szkolenia wojskowego i obronnego studentów szkół wyższych*. „Dziennik Rozkazów MON” 1973, nr 11, poz. 50.
- Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dn. 26 czerwca 1969 r. w sprawie struktury organizacyjnej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego” 1969, nr A-7, poz. 69.

Streszczenie

Zaprezentowano Bibliotekę Studium Wojskowego istniejącą w latach 1982–1991 oraz późniejsze losy jej zbiorów. Zwrócono uwagę na działające na uczelniach wyższych Studia Wojskowe, które przygotowywały studentów do odbycia służby wojskowej. Przybliżono rozwój Studium Wojskowego w Uniwersytecie

Biblioteka Studium Wojskowego (1982-1991) i losy jej księgozbioru po likwidacji Studium Wojskowego

Śląskim. Wskazano na przyrost księgozbioru w SW stanowiącego załączek przyszłej biblioteki. Omówiono funkcjonowanie Biblioteki Studium Wojskowego jako instytucji, gdy w 1982 roku została włączona do systemu biblioteczno-informacyjnego UŚ. Na podstawie inwentarzy, sprawozdań oraz protokołów selekcji rozpatrzono rozwój księgozbioru. Odtworzono listę czasopism gromadzonych w BSW, wyodrębniono tytuły o tematyce wojskowej. Skupiono się na zagadnieniach gromadzenia i udostępniania zbiorów. Omówiono losy księgozbioru po likwidacji BSW w 1991 roku oraz prace związane z selekcją materiałów przejętych przez Bibliotekę Uniwersytetu Śląskiego. Wskazano, że w CINiB-ie nadal można korzystać z książek tej małej, nieistniejącej już biblioteki.

Słowa kluczowe:

Biblioteka Studium Wojskowego, Studium Wojskowe, Mazelon Halina, Foltyn Eugeniusz, księgozbiór BSW, czasopisma wojskowe, gromadzenie zbiorów, udostępnianie zbiorów, selekcja materiałów bibliotecznych, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego

